

AMERİKAN KÜLTÜREL COĞRAFYASINDA PEYZAJ KAVRAMI

Yrd. Doç. Dr. Yılmaz ARI*

Özet:

Bu çalışma, landscape (peyzaj) kavramının Amerikan kültürel coğrafyasında işlenişini ele almaktadır. Peyzaj, bir kavram olarak ilk kez 1920'lerde Alman coğrafyacılarından esinlenen Karl O. Sauer tarafından kullanılmış ve daha sonra Berkeley Okulu olarak ün yapmış olan Sauer tipi kültürel coğrafyanın ana eksenini oluşturmuştur. Bu tarihten sonra peyzaj Amerikan coğrafyasında çok önemli bir kavram haline gelmiştir. Bu çalışma, peyzajın Amerikan kültürel coğrafyasındaki kullanımını ve bu kullanışta zamanla meydana gelen değişimleri anlatmaktadır. Peyzaj kavramı nedir ve nasıl ortaya çıkmıştır? Bu kavram Amerikan coğrafyasında nasıl kullanılmıştır ve bu kullanışta belli dönemler ayırt etmek mümkün müdür? Bu soruları cevaplamak için Amerikan kültürel coğrafyası literatürü taranarak, peyzaj kavramını, örnek oluşturacak şekilde kullanan yazarlar tespit edilmiş ve bu yazarların bu kavramı ne amaçla kullandıkları incelenmiştir. İncelemede, peyzaj çalışmalarının maddi kültür öğeleriyle, bunların kökeni ve yayılışını tespit etmek amacıyla ortaya çıktığı, fakat zamanla kültürel coğrafyayı farklı sınıflara ayıracak kadar çeşitli kullanımlar olduğu görülmüştür. Türk okurların Amerikan coğrafyasının halen en önemli dallarından biri olan kültürel coğrafya konusunda temel bir altyapı edinebilmesi için, bu yazı olabildiğince açık, anlaşılır ve derin felsefi tartışmalardan uzak yazılmaya çalışılmıştır. Yine de burada vurgulamak gerekir ki, özellikle yeni kültürel coğrafyada anlamayı güçleştiren bir çok soyut

* Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Balıkesir.

kavram vardır. Üstelik yazı, yazarın peyzaj literatürüne kişisel bakışını yansıttığı için zaman zaman subjektif öğeler içerebilir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Coğrafya, Peyzaj, Karl O.Sauer, Peyzaj Yorumlama, Berkeley Okulu.

Abstract:

This paper examines the concept of landscape in American cultural geography. The concept was introduced into American geography by Karl O.Sauer, in the 1920's. Since then, it constituted the main concern of what came to be known later, Berkeley School. After the 1920's and 1930's landscape occupied an important place in the work of many American geographers. In this piece, I tried to understand the usage of the term and the changes in that usage over time. What does landscape mean? How did it become a common theme in cultural geography? Are there different ways of studying or "seeing" the landscape? Who are the most respected authors used the concept in an innovative way? To answer these questions, literature of American cultural geography was examined. Writers who used the concept in an exemplary way were determined and writings of these scholars were examined. To show how and why they used landscape, I occasionally quoted directly from their writings. The examination revealed that the landscape studies started with the work of Berkeley School in order to determine the origin and dispersals of material artifacts. However, the literature changed over time to reflect a wide variety of perspectives of interpreting landscapes. In order to provide a clear view for the Turkish reader, the article used a language as simple as possible. However, the reader should be aware that especially the new cultural geography includes many abstract concepts, which might be difficult to understand without the necessary background.

Key Words: Cultural Geography, Landscape, Karl O. Sauer, Landscape Interpretation, Berkeley School.

AMERİKAN KÜLTÜREL COĞRAFYASINDA PEYZAJ KAVRAMI

Landscape In American Cultural Geography

Giriş:

Bir Kavram olarak Peyzaj

Peyzaj, bu yazıda İngilizce *landscape* kelimesinin Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır. *Landscape*, Redhouse sözlüğünde “kır manzarası, peyzaj” olarak çevrilmiştir (Redhouse 1991). Bu sözlükte manzara kelimesi, sözcüğün karşılığı olarak verilmesine rağmen, Türkçe’de manzara kelimesinin ifade ettiği anlam ile İngilizce’de *landscape* kelimesinin ifade ettiği anlam örtüşmemektedir. Manzara kelimesini İngilizce’de tam olarak *scenery* karşılamaktadır. Erinç (1973) *landscape* kelimesini Almanca karşılığına atfen “landsaft” olarak kullanmıştır. Ancak bu Almanca karşılık, Erinç’ten sonra başka coğrafyacılar tarafından kullanılmamıştır. Tümertekin ve Özgüç ise (2000) *landscape* karşılığı olarak *coğrafi görünüm* kullanmışlardır. Fakat coğrafi görünüm kavramının hem coğrafya bilimi içerisinde hem de diğer disiplinlerde kullanıldığına rastlanmamıştır.

Türkçe’de *landscape* karşılığı olarak, Fransızca’dan geçen peyzaj (*paysage*) kelimesi yaygın olarak kullanılmaktadır (Ürgenç 2000). Üstelik Türkiye’de peyzaj mimarlarının kullandığı peyzaj tanımı bu yazıda ifade edilen *landscapein* İngilizce’deki anlamı ile aynıdır (Kaplan 2000). *Landscape* ve *paysage*, İngilizce ve Fransızca’da da bir birlerinin karşılığı olarak kullanılır (Collins Robert French Dictionary 2000). Kavram kargaşası yaratmamak ve coğrafya ile ilgili diğer disiplinler arasında ortak dil bakımından yaklaşma amaçlanmıştır. Dolayısı ile bu yazıda peyzaj ile anlatılan her şey, İngilizce *landscape* sözcüğünün anlamını karşılamak için kullanılmıştır.

İngilizce’de *landscape* kelimesi, herhangi bir alanın görünümünü ve o görünümü oluşturan parçaların hepsini ifade etmek için kullanılır (Duncan 1997). Mikesell (1968) bu kelimenin orta çağ İngiltere’inde lordların ya da

belli bir grup insanın kontrol ettiği alan anlamına geldiğini belirtmektedir. 17. yy'ın başlarında Hollandalı *landchap* (manzara) ressamlarının etkisi ile *landscape* herhangi bir alanın görüntüsü ya da o alanın herhangi bir temsili anlamında kullanılıyordu. Yine Mikesell, kelimenin 19. yy'dan sonra, bugünkü anlamına temel oluşturacak bir tanımının ortaya çıktığını ve “üzerindeki bütün nesnelere beraber gözün bir kerede görebileceği bir arazi ya da alan” olarak tarif edildiğini kaydetmektedir. Jackson ise kelimenin çok çeşitli anlamlarını tartıştıktan sonra yeni bir tanım önermiştir. Ona göre *landscape* “ortak varlığımıza hizmet edecek veya ona altyapı oluşturacak insan yapımı ya da değiştirmesi ile ortaya çıkan mekanlardır” (1984, 8).

Arazi şekilleri, doğal bitki örtüsü, topraklar gibi fiziki unsurlar doğal peyzajı (*natural landscape*) oluşturur. İnsan gruplarının bu peyzajı kendi faaliyetleri sonucu şekillendirmesi, onu değişikliğe uğratması ve kendi karakterini yansıtacak şekilde işlemesi ile kültürel peyzaj (*cultural landscape*) ortaya çıkar. Batı coğrafya ve diğer sosyal bilim literatüründe kültürel peyzaja yapılandırılmış ya da inşa edilmiş ortam (*built environment*) adı da verilmektedir.

Peyzaj aslında Alman coğrafyacıların etkisi ile Amerikan coğrafyasına, Karl O. Sauer tarafından aktarılmıştır. Kelimenin Almanca karşılığı *Landschaft*'dir. Coğrafyanın bir *Landschaftskunde* (peyzaj bilimi) olması gerektiğini ilk kez 1906'da Alman Otto Schlüter ortaya atmıştır (James and Martin 1981). Schlüter, coğrafyanın asıl çalışması gereken konunun, onun deyimi ile doğaya insan müdahalesinin henüz başlamadığı dönemdeki peyzajı ifade eden doğal peyzajın (*Urlandschaft*) insan faaliyetleri sonucu kültürel peyzaja (*Kulturlandschaft*) nasıl dönüştürüldüğü olmalıydı. Bu düşünce Amerikan kültürel coğrafyasını derinden etkilemiş ve 1950'li yıllara kadar da Alman coğrafyasını yönlendirmiştir (Özgüç ve Tümertekin 2000'de Lautensach 1952). Peyzajı kendi çalışmalarında ana tema olarak alan coğrafyacılar, coğrafyanın insan ile çevre arasındaki ilişkiyi incelediğini, kendilerinin de bunu en iyi şekilde insanın doğal peyzajı kültürel peyzaja nasıl çevirdiğini inceleyerek yapabileceklerini belirtmektedirler.

İngilizce'de *landscape*, bir çok yönü ile ona benzeyen diğer kavramlardan ayrılır. Lewis (1979) bu kavramları ve farkları Meinig'in editörlüğünü yaptığı, peyzaj coğrafyasının en önemli kitaplarından biri sayılan *The Interpretation of Ordinary Landscapes* (Sıradan Peyzajların Yorumlanması) isimli kitabın Giriş bölümünde belirtmektedir. Peyzajı karşılayan *landscape* manzara anlamına gelen *scenery* kelimesinden farklıdır. *Scenery* herhangi bir yerde bilerek seçilen ve çekici bazı özelliklere sahip olan bir alanı ifade eder. Bu nedenle *scenery*, belli bir perspektife sahip olma, belli nesnelere üzerinde yoğunlaşma, güzel ve estetik olanı ayırma gibi işlevlere sahiptir. *Landscape* ise daha kapsamlı olup, herhangi bir alandaki her şeyi içerir. *Scenery* güzeldir ve takdir edilir ama *landscape* güzel olmak ya da takdir edilmek durumunda değildir.

Landscape aynı zamanda çevre anlamına gelen *environment* ile ilişkili ama ondan farklıdır. *Environment* (çevre, ortam) yaşayan her şeyin sahip olduğu bir özelliktir. Çünkü her şey bir çevre ile kuşatılmıştır, onu çevreleyen bir dış dünya vardır ve canlılar yaşayabilmek için bu dış dünya ile organik bir bağa sahip olmak zorundadır. *Landscape* daha az kapsamlıdır ve herkesin onunla bir bağı olması gerekmez. *Environment* doğrudan hayatımızın bir parçası olurken, *landscape* olmak zorunda değildir. *Environment*, yaşamak için gerekli olan şeyleri sağlayarak hayatımızı destekler, *landscape* ise sadece kültürümüzü yansıtır.

Çevrenin bir parçası olan yer, İngilizce anlamı ile *place* de *landscape* benzer, ancak ondan farklıdır. *Place* sınırları belli, olayların geçtiği, ya da içerisinde bulunduğumuz bir alanı ifade eder. *Place* kişisel tecrübelerle somutlaştırılır ama *landscape* daha dışsaldır ve yer duygusu kadar subjektif olmayabilir. *Landscape* devam eden bir süreci, bir değişimi ifade ederken *place* bir noktayı, ya da sınırları çizilmiş bir alanı ifade eder.

Bütün bu sınırlandırmalardan, peyzajın anlamının çok net olduğu, dolayısı ile aynı peyzaja bakan insanların aynı şeyi algılayacağı düşünülmemelidir. Peyzajın özellikle yeni kültürel coğrafyada bir çok anlamı olabilir. Meinig (1979) herhangi bir peyzaja aynı noktadan, aynı anda bakan insanların sayı, şekil, renk ve boyut bakımından aynı ev, insan, araba,

yol, dağ ve taş gibi öğeleri görebileceğini, ancak bütün bu öğeleri zihinlerindeki bazı düşünceler ya da ilişkilere göre algılayacağını belirtmektedir. Dolayısı ile herhangi bir peyzaj, hem gözümüzün gördüğü maddi öğelerden, hem de zihnimizde onlarla ilgili var olan soyut öğelerden oluşur.

Buna göre aynı peyzaj, kişisel tecrübeler, düşüncelere ve yorumlama biçimlerine bağlı olarak çok farklı nesnelere olarak görülebilir. Mesela yukarıda bahsedildiği şekilde bir peyzaja bakan birisi bu peyzajı *doğa* olarak görebilir. Baktığı yerde, yukarıda gök, aşağıda yer ve ikisini birleştiren ufuk olduğuna göre, burası doğadan bir parça olarak düşünülebilir. Aynı peyzajı bir başkası, insanoğlu için *habitat* olarak düşünebilir. Böyle bakan birisi, insanın o peyzaja uyumu için yapmış olduğu değişiklikleri, yani yeryüzünü evcilleştirmesini görebilir. Başka birisi burayı, bu evcilleştirme sürecinde ortaya çıkan maddi kültür öğelerinin sergilenme alanı olarak düşünebilir. Bir başkası bu peyzajı, içerisindeki arazi, yollar, ağaçlar, binalar ve insanlarla beraber bir *sistem* olarak düşünebilir. Bu sistemdeki her öğe, belli prensip ve kurallarla birbirine bağlı olarak çalışır ve bu konuda eğitilmemiş birinin bu sistemsel ilişkileri anlaması zordur. Bu peyzaj, *zenginlik* olarak da görülebilir. Eğer peyzajdaki her unsurun maddi bir değeri varsa, buraya bakan birisi peyzajı ihtiva ettiği unsurların maddi değeri ile ölçebilir. Peyzaj aynı zamanda *ideolojiyi* de yansıtır. Dolayısı ile isteyen, peyzajı o toplumda değer yargılarının, felsefenin ve yönetim biçiminin sembolü olarak görebilir. Peyzaj aynı zamanda *problemdir* de. Ona bakan birisi, aşınmış arazileri, taşmış akarsuları, bozulmuş korulukları, endüstriyel kirlenmeyi, düzensiz şehirleşmeyi, katı atık problemlerini, trafik sıkışıklığını ve bütün bunlardan olumsuz etkilenen insanları görebilir. *Tarih*, peyzajı başka bir şekilde anlama yoludur. Bu anlamda peyzaj insanla doğanın etkileşiminin tarihi kayıtlarının tutulduğu bir *arşiv* gibidir. Peyzaja bakan birisi bu arşivi inceleyerek, o toplumun geçmişte yaşadığı olaylar hakkında fikir sahibi olabilir. Bir peyzaj, kelime anlamı olarak her ne kadar ayrı düşünülse de, aynı zamanda bir *yerdir*. Peyzajı yer olarak kabul etmek coğrafya geleneğinde önemlidir. Çünkü birçokları coğrafyanın aslında

yerlerin karakteri, mekansal organizasyonu, farklılıkları ve benzerlikleri üzerinde durması gerektiği konusunda hemfikirdir. Bu anlamda her peyzaj kendine özgü karakteri olan bir yer olarak kabul edilebilir (Meinig 1979, 34-47).

Peyzajın bu çok anlamlılığını çözebilmek ve onun öğretici amaçlı kullanımı, okunması ve yorumlanması için Lewis birçok prensip önermiştir. Ona göre peyzaj okuma kolay bir iş değildir ve birçokları herhangi bir eğitim almadan bu işi yapamazlar. Bunun sebeplerini de iki maddede özetlemektedir. Birincisi, peyzajın, sayfaları koparılmış, yırtılmış ve üzerine okunamaz el yazısı ile yazılmış bir kitap gibi karmaşık ve organize olmamış olmasıdır. İkinci sebep de, bir çok insanın peyzaj okumaya alışkın olmamasıdır.

Türkiye’de geleneksel olarak jeomorfologlar doğal peyzajı okumada oldukça ustadırlar ve öğrencilerine de çevreyi mutlaka gözlemlemeyi ve gördüklerini yorumlamayı öğretirler. Ancak, nedense beşeri coğrafyacılar kültürel peyzajı okumada bu kadar ısrarcı ve başarılı olmamışlardır. Bu muhtemelen, yukarıda sayılan zorluklar ve bunlara eklenecek ülkemize özgü sebepler nedeniyledir. Temel bir alt yapı oluşturması ve bu konuya ilgi duyanlara rehberlik etmesi bakımından Lewis’in önerdiği bu yedi prensibi burada kısaca özetlemekte fayda vardır (Lewis 1979, 11-27).

Bunlardan birincisi *peyzajın kültürü anlamada ip ucu olduğu* gerçeğidir. İnsan yapımı kültürel peyzaj, onu ortaya çıkaranların eskiden ne tür insanlar olduğunu, şimdi o toplumda neler olduğunu ve o toplumun ne olmak üzere olduğunu anlamada çok önemli bir işarettir. Kültürel peyzaj uzun zamanda oluşturulur ve kısa zaman içerisinde değiştirilemez. Eğer kısa zaman içerisinde belirgin değişiklikler görülürse, bu, o toplumun milli kültüründe de önemli değişiklikler olduğu anlamına gelir. Aynı şekilde ülkenin bir bölgesi belirgin şekilde diğer bölgesinden farklı görünüyorsa, bu iki bölgenin kültürlerinin farklı olduğu kanaatine varabiliriz. Ya da bölgeler gittikçe birbirine benziyorsa, kültür de benziyordur.

İkinci prensip kültürel peyzajdaki her öğenin kültürü anlamada bir işaret olduğu ve bu anlamda *değişik peyzajların birbirinden daha az ya da*

çok önemli olmadığıdır. Peyzaj üzerinde bulunan her unsur, ip ucu olma anlamında aynı öneme sahiptir. Bu unsurlar geleneksel maddi kültür öğeleri olabileceği gibi, mesela Boğaziçi Köprüsü gibi modern yapılar da olabilir. Aynı peyzaj üzerindeki bu unsurlar birbirinden farklı gibi görünseler de onlar aslında bütünlük oluşturan bir kültürün parçalarıdır. Parçaları anlamak için de bütünü görebilmek gerekmektedir.

Peyzaj okumada üçüncü prensip, *oldukça yaygın olan peyzajları akademik anlamda çalışmanın zorluğudur.* Bu peyzajlar her tarafta yaygınca görülen peyzajlar olmasına rağmen, onlar ya ihmal edilmiş ya da küçümsenerek çalışılmamıştır. Ülkemizde, akademik anlamda bu tür ilgi gösterilmemiş peyzajlar ve peyzaj öğeleri çoktur. Mesela, şehirlerarası yollardaki otobüs ve kamyon mola yerleri, akaryakıt istasyonları, şehirlerin çöplerinin toplandığı çöplükler ya da çok geniş alanlar kaplayan mezarlık peyzajları hakkında yapılmış çok akademik çalışma yoktur. Dolayısı ile bu alanların yaygınlığına rağmen, biraz önce bahsedilen kurala göre ip ucu olması gereken unsurlar bu alanlarda yok sayılır. Eğer önyargısız yaklaşırsa ve doğru çalışılırsa bu alanlardaki ipuçları da bize toplum hakkında çok şey söyler.

Bir diğer önemli prensip, *geçmişin yani tarihin önemidir.* İnsanların yaptıkları ve ettikleri kökenini geçmişten alır ve tarih tarafından derince etkilenir. Bu anlamda insanlar aslında bazılarımızın kabul etmekte zorlanacakları kadar muhafazakardır. Bugün peyzaj üzerindeki bir çok unsur, yaşam şekilleri, düşünme tarzı, ekonomik durumu ve istekleri bizimkilerden farklı olan geçmiş kuşaklar tarafından inşa edilmiştir. Onların inşa ettikleri öğeler, bugün bizim ihtiyaçlarımızı görmeyebilir. Ancak o unsurları, bizim yaşadığımız zamanda değil, o insanların yaşadığı zaman dilimi içerisinde değerlendirmek zorunludur. Bu değerlendirmeler yapılırken savaşları, yoklukları, temel bilimsel buluşları ya da salgın hastalık gibi tarihi olayları dikkate almak durumundayız.

Kültürü okumada dikkate alınacak bir diğer prensip de *bir kültürel peyzajdaki elemanların bir çoğunun kendi coğrafyası dışında anlaşılamayacağıdır.* Yani kültürün belli özelliklerini ancak o yere, oranın

lokasyonuna bakarak değerlendirebiliriz. Bu değerlendirmeler başka bir yerde hiçbir anlam ifade etmeyebilir.

Kültürel peyzajı okuyabilmek için o yerin doğal peyzajı hakkında da bilgi sahibi olunmalıdır. Amerikan coğrafyasında, insanların fiziki mekana tamamen hükmedebileceği savı hakimdir. İnsanlar geliştirdikleri teknoloji sayesinde doğada, mesela, istedikleri yere istedikleri bir tarz bina yapabilirler. Bunu yaparken de iklim, bitki örtüsü, arazi yapısı gibi faktörler onlara engel olamaz. Yani kültürel ve ekonomik determinizm eski çevresel determinizmin çok önüne geçmiştir. Ancak, bir kültürel peyzajı anlamaya çalışırken, insanların coğrafyaya hakimiyetinin bir maddi bedeli olduğunu unutmamak gerekir. Artık Ocak ayında da domates yetiştirilebilmektedir. Ancak o domatesin fiyatı yazinkinden çok daha fazla ve kalitesi daha düşüktür. İnsanların fiziki çevre üzerindeki hakimiyeti, onu bu çevrenin koşullarına bağımlı olmaktan gittikçe uzaklaştırmaktadır. Ancak, fiziki şartların etkisi, kültürel peyzajda olanları anlamak için her zaman bir faktör olarak kalacaktır.

Son olarak dikkate alınması gereken konu *peyzajın çok karmaşık bir yapı olduğudur.* Özellikle Anadolu gibi yerleşme tarihinin çok eski olduğu ve bu tarih boyunca arazinin bir çok farklı kültürlere sahip medeniyetlerin elinde kaldığı alanlarda peyzaj, parşömen kağıdı gibi birbiri üzerine gelmiş, ve bazıları belli belirsiz, sayısız mesaj içermektedir. Peyzaj öğeleri her türlü mesajı ihtiva etmelerine rağmen bu mesajları açıkça vermemektedir. Onları alabilmek için öncelikle doğru soruları sormak gerekmektedir. Peyzajdaki bu elementler neye benzer? Bunların fonksiyonu nedir ve işleyişleri nasıldır? Bunları kim dizayn etmiştir? Ne zaman ve neden? Nerede? Oraya nasıl gelmiştir?

Mademki peyzaj okumak bu kadar zor, o zaman neden insanları anlamak için peyzajı okumaya çalışırız? Bunu, var olan kitapları okuyarak yapamaz mıyız? Lewis (1979) bunu en az iki nedenden dolayı yapmak gerektiğini belirtmektedir. Birincisi peyzajın bize verebileceği ip uçları ile ilgili bir çok konuda henüz kitaplar yazılmamıştır. İkincisi de bir çok kitabın çok önemli konularda bile birbiri ile çelişen ifadelerle dolu olmasıdır. Bu

durumda peyzaj okuma bir çok boşluğu dolduracaktır. Ancak, peyzaj okumayı kitaplara alternatif olarak değil, onlara katkı yapacak unsur olarak düşünmek gerekmektedir.

Amerikan Kültürel Coğrafyasında Peyzaj

Coğrafyada peyzaj çalışmaları 20. yüzyılın başlarında, çevresel determinizm yaklaşımına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır (Hugill and Foot 1994). Bu nedenle peyzajı temel alan çalışmalar, doğal ve fiziki coğrafya şartlarının insan faaliyetlerini nasıl etkilediği ile değil, aksine insanların doğayı kendilerine uygun hale getirebilmek için nasıl değiştirdiğini araştırır. Kültürel coğrafya, Amerikan beşeri coğrafyası içerisinde ayrı bir alt dal olarak 1920’lerde ve 1930’larda Berkeley Okulu çalışmaları ile ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalar Kaliforniya Üniversitesi’nin Berkeley Kampüsü’nde, coğrafyacı Karl O. Sauer tarafından başlatılmıştır. Sauer aslında doktorasını bir jeolog ve jeomorfolog olan R.D. Salisbury danışmanlığında yapmıştır. Onun akademik yaşamındaki değişim, aslında Amerikan coğrafyasındaki değişimi de yansıtmaktadır. Tamamen fiziki temelli başlayan bir kariyer, sonradan fiziki mekan ile ilişkisini kesmeden, büyük ölçüde beşeri ve kültürel konulara kaymıştır. Sauer, kültürel coğrafyanın ilgisini “herhangi bir yere belli karakter kazandıran maddi kültür öğeleri üzerine yönlendirdiğini” belirtmektedir (Sauer 1962, 30). O, hem kendisi ve hem de öğrencilerinin dikkatini modernizm öncesi toplumlara yöneltmiştir. Berkeley Okulu’nun en ayrıntılı çalışmaları 1956’ da basılan *Man’s Role in Changing the Face of the Earth - Yeryüzünü Değiştirmede İnsanın Rolü* (Thomas 1956) isimli kitaptır.

Berkeley Okulu’nun ilk zamanlarında, Sauer kültürel sistemlerin kökenleri ile ilgilenmiştir. Kültürel coğrafya, 1920’lerde ve 1930’larda özellikle yayılma yolları ve biçimleri ile ilgili olarak insanın mekansal davranışlarına ilişkin süreçleri araştırmıştır. Tarım kültürünün ortaya çıkışı ve yayılması bu ilk konulardan biridir. Sauer bu konuda *Agricultural Origins and Dispersals –Tarımın Anavatanları ve Yayılması-* (1952) adlı kitabında bitkileri evcilleştirme düşüncesinin öncelikle uygun bölgelerde ortaya

çıkışını ve sonra da insan vasıtası ile dünyanın diğer bölgelerine buradan yayıldığını belirtmektedir. Bu şekilde, yayılma sürecinde herhangi bir kültürel ögenin ortaya çıktığı anavatanı, yayılma yollarından ve yayıldığı yerlerden ayırt etme, Berkeley Okulu kültürel coğrafyasının ana prensiplerinden biridir. Bu kültürel coğrafya geleneğini takip eden coğrafyacılar tarım, medeniyet, bilim, ticaret, kapitalizm, endüstri ve demokrasinin ortaya çıkışı ve yayılışını çalışmışlardır (Jackson 1989).

Berkeley geleneğini takip eden Fred Kniffen maddi kültürün morfolojisini ve yayılışını ayrıntılı bir şekilde çalışmıştır (1965, 1974, 1990). O, özellikle Güneybatı A.B.D.'de ev tipleri ve diğer maddi kültür öğelerini inceleyerek, bunları ortaya çıkaran kültürel düşüncelerin yayılışını ortaya koymaya çalışmıştır. Kniffen'in bu analizinin etkilerini Glassie (1975, 1982), Jordan (1978, 1989), Lewis (1975) ve daha birçok başka araştırmacıda görmek mümkündür. Zelinsky maddi öğelere, yer isimleri ve din gibi maddi olmayan unsurları da ekleyerek, Berkeley geleneği içerisinde önemli eserler vermiştir (1955, 1961, 1970).

Berkeley Okulu, Sauer'un 1941'de Amerikan Coğrafyacılar Derneği'ndeki başkanlık konuşması olan *Foreword to Historical Geography*'(Tarihi Coğrafyaya Giriş)'de (Sauer 1941) belirttiği gibi, her zaman kültürel ve tarihi coğrafya karakterinde idi. Hatta bazı düşünürler, Berkeley Okulu'nun bir çeşit kültür tarihi olduğunu belirtmişlerdir (Livingstone 1992). A.B.D.'de kültürel coğrafyacılar 1920'lerden 1960'lara kadar maddi kültür ürünü öğeleri kataloglama ve tasnif etme işine önemli zaman ayırmıştır. Bu dönemde coğrafyacıların kültürün maddi öğeleri ve bu öğelerin peyzajda temsiline yoğunlaşması, kültürel coğrafyanın gelişmesi üzerinde çok önemli bir rol oynamıştır.

Peyzaj coğrafyası 1950'lere kadar neredeyse tamamen Sauer ve onun öğrencileri ile Berkeley geleneğini takip eden bilim adamları tarafından şekillendirilmiştir. 1950'li yıllardan sonra, peyzaj coğrafyasının gelişmesinde yine Sauer ve Berkeley geleneğini takip eden çok sayıdaki coğrafyacı, J. B. Jackson ve İngiliz Hoskins önemli rol oynamıştır (Duncan 1998). J.B. Jackson üzerinde, yazının sonraki kısımlarında ayrıntılı olarak

durulmaktadır. Hoskins ise İngiliz peyzajının tarihini, klasik olmuş *The Making of the English Landscape* –İngiliz Peyzajının Oluşumu- isimli kitabında yayımlamıştır (Hoskins 1955). 1970’lerden sonra ise, yeni sosyal teorilerin ve hümanistik coğrafyanın etkisi ile peyzajı kimlik, temsil, sembolleştirme, anlam ve tasavvur gibi soyut kavramlar kullanarak yorumlamaya çalışan yeni peyzaj okulu geleneksel çalışmalara eklenmiştir.

Eski ve Yeni Kültürel Coğrafya ve Coğrafyacılar

Eski Kültürel Coğrafya ve Coğrafyacılar

Her ne kadar peyzaj kavramı coğrafyada geçen yüzyılın ilk çeyreğinden beri kullanılıyor olsa da, bu kavramı işleme biçiminde zamanla önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Yukarıda değinildiği gibi peyzajın Amerikan coğrafyasına girişi, Sauer’un Berkeley’de başlattığı çalışmalar ile olmuştur. Bu nedenle burada Sauer üzerinde ayrıntılı olarak durulması gerektiği düşünülmüştür.

Carl Ortwin Sauer A.B.D.’de coğrafyanın asıl inceleme konusunun *landscape* olması gerektiğini savunan ilk coğrafyacısıdır. Hem Berkeley Okulu kültürel coğrafyasını kurmuş, hem de yaşamı boyunca yaptığı çalışmalar Kuzey Amerika kültürel coğrafyasını şekillendirmiştir. Sauer 40 civarında doktora öğrencisi yetiştirmiştir ve bunların hepsine saha çalışmalarının ve çalışılan insanların dilini bilmenin önemini aşlamıştır. O, yorumlarını ve araştırmalarının çok büyük bir bölümünü, kültürel peyzajda temsil edildiği şekli ile kültürün maddi boyutunu çalışmaya adanmıştır. Sauer, Vaughan Cornish ve H.J. Fleure gibi İngiliz coğrafyacılar ile George Perkins Marsh gibi Amerikalı’ların çalışmalarını önemsemiş, ancak peyzaj hakkındaki asıl düşüncelerini, Alman klasik coğrafyacıları Ritter, Humboldt, Ratzel ve Khan’dan almıştır. Kültür konusundaki düşünceleri ise daha çok antropolog olan Franz Boas, Alfred Kroeber ve Robert Lowie’nin yaklaşımlarından etkilenmiştir (Jackson 1989).

Onun asıl ilgisi geleneksel peyzajı çalışmaktı. *Agricultural Origins and Dispersals*’da bu durumu şöyle belirtmektedir:

Benim kendi tecrübem neredeyse tamamen Yeni Dünya ile ilgilidir. Kazara ve bilerek ticarileşmiş ve baskın kültürlerin hakim olduğu yerlerden uzaklaşarak, geleneksel ve ilkel alanlara ilgi duydum. Endüstrinin hammadde ve pazar ihtiyaçlarının çok az olduğu “geri kalmış” alanlarda çalışmaktan keyif aldım. Doyumsuz dünya ekonomisi bakımından bu alanlar yeniden yapılandırılması gereken, dolayısı ile kendi yaşam biçimlerini ve değer yargılarını kaybetmesi gereken “geri kalmış” bölgelerdir. Şimdiye kadar modern dünya tarafından özellikleri bozulmamış bu yerler, nerede olursa olsun kültürel süreçlerin başka yerlerle ve zamanlarla karşılaştırmalı yorumu için, kültürel çalışmaların odağı olmalıdır (Sauer 1952, 4).

Sauer, coğrafyanın asıl araştırma konusunun peyzaj olması gerektiğini ilk kez 1925 yılında kaleme aldığı, en önemli eseri olan *The Morphology of Landscape*'de dile getirmiştir (Sauer 1925). Bu makalede, Sauer peyzajı coğrafyanın araştırma ünitesi olarak tarif etmiş ve kültürün tamamen coğrafi olan bir yorumlama çeşidini tarif etmiştir. Bu, insan gruplarının herhangi bir alan üzerinde bıraktıkları izlerin çalışılmasıydı. Onun bu eseri Amerikan coğrafyasında yeni bir çığır açmıştır. Bu makale onu uluslararası boyuta taşıyan ilk makaleydi ve makalenin yarattığı etki Sauer'u bile şaşırtmıştı. O, bu şaşkınlığını belirtmek için, bazılarının makaleyi okumak için, kendisinin yazdığı zamandan daha çok zaman harcadığını söylemiştir (Parsons 1979).

Ona göre “ coğrafya gerçekleri yere ait gerçeklerdir ve bu gerçeklerin diğer unsurlarla ilişkileri peyzaj kavramını ortaya çıkarır” (Leighly 1965, 321). O, peyzajın geniş anlamları olan bir kavram olduğunu düşünüyordu. Ona göre dünyaya ait farklı peyzajların sistematik bir yolla çalışılması ve sunulması oldukça zor bir işti. Sayısız çeşitlilik, suskunluklar ve ilgili elemanlar peyzajın karakterini oluşturmak için seçilir ve bu çalışma bir sistematik dahilinde yapılır. Bu sistem içerisinde coğrafya peyzajın fiziki ve kültürel birlikteliği temeline dayanır. Bu yüzden peyzaj kavramının içeriğini herhangi bir alanın fiziki ve kültürel karakteri beraberce oluşturur. Sauer bunu şu cümleleri ile belirtmiştir:

Peyzajı iki unsur oluşturur. Birincisi fiziki peyzaj üzerindeki elemanların oluşturduğu doğal peyzajdır. İkincisi ise insan faaliyetleri sonucu, bu doğal peyzaj üzerine süperimpoze olarak gelen kültürel peyzajdır. Bu yüzden coğrafi çalışma fiziki coğrafya ile başlar. Ancak, kıyılar limanlarla kesintiye uğratılmış, dağlar, insan yapımı yollar ve diğer insan eserleri ile kaplanmıştır. Alman literatüründe çok kullanılan ve kökenini bilmediğim “doğal peyzajın değişerek kültürel peyzaja dönüşmesi” ifadesi coğrafyanın yeni araştırma alanını ortaya koyar (Sauer 1927 186).

Sauer’un asıl ilgilendiği şey, insanların üretim aktiviteleri ve yerleşmeleri ile peyzaj üzerinde bıraktıkları izlerin incelenmesiydi. *The Morphology of Landscape*’ de O, “ biz coğrafyada insanların inancı ile değil, insanların peyzaj üzerinde bıraktıkları izler ile ilgileniriz” diyerek asıl amacını ortaya koymuştur (Sauer 1925).

Sauer’un peyzaja olan bu ilgisinin 3 boyutu vardı. Birincisi, içerisinde yaşanan çevrenin tarihi anlamda yeniden yapılandırılması ve peyzajı şekillendiren beşeri güçlerin incelenmesi, ikincisi ev tipleri gibi maddi kültür öğeleri ya da dil ve din gibi maddi olmayan kültür öğeleri tarafından belirlenmiş ayırt edilebilir ve homojen bölgelerin tanımlanması ve üçüncüsü de insan algılamasının ve peyzajı kullanmasının kültürel şartlarını ortaya koyan tarihi-kültürel ekolojinin çalışılmasıdır. Ona göre “ kültürel peyzaj, doğal peyzajın, bir kültürel grup tarafından işlenmesi ile ortaya çıkar. Bu durumda kültür, işi yapan asıl etmen; doğal peyzaj bir araç ve kültürel peyzaj da sonuçtur.” (Leighly 1965, 342). Böylece coğrafyacının çalışma alanı kültürel peyzajda ifade edildiği şekli ile, insanın çevresi üzerinde yaptığı değişikliklerdir.

Sauer’dan sonra peyzaj coğrafyasının en önemli ismi belki de J.B.Jackson’dır. Akademisyen olmamasına rağmen, peyzaj kavramını en etkili kullanan yazarlardan biridir. Hatta bazıları onun Amerika’da yetişmiş en önemli kültürel coğrafyacı olduğunu iddia ederler. Özel ilk ve orta okullarda yetiştiği için iyi eğitilmişti ve Harvard’dan edebiyat ve tarih diploması almıştı. Daha sonra bir yıl süre ile mimarlık okumuştur. Fakat O, coğrafya konusunda asıl eğitimini 2. Dünya Savaşı yıllarında Amerikan

ordusunda almıştır (Meinig 1979). Orduda istihbarat memuru olarak çalışırken mecburi olarak coğrafya öğrenmiştir. Burada, lokal düzeyde yoğun bir coğrafya eğitimine tabi tutulmuştur. Haritaları ve fotoğrafları kullanmayı, hava fotoğraflarını yorumlamayı burada öğrenmiş, rehber kitapları ve insanlarla mülakatlar yapmayı ya da Amerikan güçlerinin ilerlemesini sağlayacak her yolla bilgi toplamayı yine burada öğrenmiştir. 1951 yılında kültürel coğrafya alanında *Landscape* isimli dergiyi kurmuş ve editörlüğünü üstlenmiştir. Sayısal coğrafyanın zirvede olduğu o yıllarda bu dergi sayısal araştırmalara ilgi duymayan coğrafyacılar için bir açılım olmuştur.

Landscape dergisinin mesajı çok karmaşık değildi. Dergi, insan dünyasına bakmaya ve peyzajın oluşturulmasının arkasındaki asıl gücün, insan tasavvuru ve adaptasyonu olduğu yargısına yoğunlaşmıştır. O, özellikle *vernaküler* ya da sıradan denilebilecek Amerikan peyzajı ile ilgilenmiştir. Araştırma konularını genellikle kendi çevresinden seçmiştir. Ancak, Avrupa hatta İstanbul peyzajını yorumlayan yazıları da vardır. Hatta *Landscape*'in bahar 1958 sayısını tamamen Türkiye'ye adanmıştır ve mimari, tarımsal ve törensel gelenekleri konu almıştır. Lewis, Jackson'ın vermek istediği mesajı şu şekilde özetlemektedir:

O, peyzaja kırsal ya da şehirsal, eski ya da yeni, elit ya da sıradan, dizayn edilmiş ya da edilmemiş olmasına göre öncelik vermez. İnsanın oluşturduğu peyzaj ve onun üzerindeki şeyler, kalıplar ya da semboller onun farkında olmadan yazdığı geçmişi, ya da günümüzü hakkında ip ucu verir. Herhangi bir peyzaj hakkında çirkin ya da güzel diye karar vermeden önce durun ve o peyzajın nasıl oluştuğunu ve onun yaratıcısı hakkında ne ipuçları verebileceğini anlamaya çalışın. Gözlerini ve beynini açık tutan birisi için her yerde entelektüel bir teşvik ve güzellik vardır (Lewis 1989, 252).

Jackson'a göre coğrafyacılar, peyzajı bir maddi kültür kalıntısı ya da bir sanat eseri olduğu için değil, fakat o peyzajı ortaya çıkaranlar hakkında bize söyleyecekleri için çalışmalıdırlar. Ona göre peyzaj, toplum ve çevrenin etkileşimini ortaya koyan bir bütündür. Peyzajı, her zaman yaşamak için gerekli olan özellikleri bakımından anlamaya çalışmalıyız. Bu nedenle

peyzajın kalitesi, onun bir yaşama ve çalışma alanı olarak değerlendirilmesi ile ölçülmelidir. Bu değerlendirme, peyzajın insanların ihtiyaçları için ne kadar yararlı olduğunu ifade eden bir sonuca ulaşmalıdır. Bu anlamda peyzajı anlamak için coğrafyacının ilgisini önce vernaküler peyzajlara^[1] çevirmesi gerekir (Jackson 1972a 1984). Ancak, modern kültürün maddî öğeleri de vernakülerin otantik örnekleri olarak kabul edilebilir. Ona göre statik bir peyzaj yoktur. Peyzaj toplumun bir yansıması olduğu için, eğer bir yerin peyzajını daha iyi yönde değiştirmek istersek, o peyzajı yaratan toplumu değiştirmek zorundayız (Jackson 1972b). Ona göre peyzaj toplumun aynası olduğu için, toplumu anlamak için peyzajı oluşturan süreçleri anlamak gerekmektedir. Bu peyzaj vernaküler ya da modern bir peyzaj olabilir. Peyzajın güzelliği ya da çirkinliğinin önemi yoktur. Çünkü her peyzaj onu yaratanlar hakkında bilgi verme anlamında aynı değere sahiptir. O da, Sauer gibi peyzajı gerçek anlamda anlamak için ayrıntılı saha çalışmalarının gereğine inanıyordu ve öğrencilerine de aynı şeyi öğütlemiştir. Saha çalışmalarına verdiği önemin göstergesi olarak 1958 yılında kendi dergisi olan *Landscape*'de bir İstanbul ziyaretinden sonra şunları yazmıştır:

Şehirlerin anatomisini ve fiziki yapısını çalışabiliriz...kağıt üzerinde çok verimli, rahatlık, temizlik ve güzellik bakımından örnek şehirler çizebiliriz, ancak biz o şehrin fizyolojisini çalışmadıkça, kalp atışlarını duymadıkça, nefes alış verişini hissetmedikçe, kağıt üzerinde çizdiğimiz bu projeler ölü doğmuş olacaktır (Jackson 1958, 32).

Meinig'e (1979) göre Jackson'ın çalışmalarındaki asıl güç, onun akademik yaşamın dışında oluşundan ve bir romancı gibi yazmasından gelir. Saf ve taze bir görüntü, geleneksel bilimin düzeninden uzak oluş, sade dil, analitik formda yapılandırılmamış sohbet tonu ve alçakgönüllülük onun çalışmalarını çekici kılan asıl faktörlerdir.

Ancak Jackson, özellikle akademisyenler tarafından oldukça fazla eleştirilmiştir. Bu akademisyenlerden bazıları onun düşüncelerinin çoğunun iddia ve kendi görüşlerinden ibaret olduğunu, çoğunun sadece gözleme dayandığı ve hiçbir şeyin bilimsel doğruluğunun ölçülmediğini savunurlar.

Onun çalışmaları, geleneksel araştırmalarda olduğu gibi delillerle desteklenmemiştir. İlginç çalışmalarından çoğu henüz bilimsel anlamda resmi araştırmalar ya da deneylerle ortaya konulmamıştır. Yayınlamış olduğu Landscape dergisinde ve Amerikan tarihinin 10 yıllık bir dönemini kapsayan kitabı *American Space* (Amerikan Mekanı) de dipnotlara bile yer verilmemiştir.

Donald William Meinig, yazılarında peyzaj kavramını merkezi bir konuma yerleştirmiş diğer bir coğrafyacıdır. Meinig'in üzerinde durduğu asıl şey, farklı költürlere ait insan gruplarının belli bölgesel karakteri olan toplumları oluşturmasıydı. Onun yazılarında öne çıkan en önemli özelliklerden birisi, coğrafyanın sürekli değişen bir olgu olması idi. Göç, yayılma, demografik ve ekonomik özellikler ile ulaşım ve diğer teknolojilerin bölgelerin iç yapısını nasıl değiştirdiğini ve bunlara karşı bölgesel tutumları ve algılamaları çalışmıştır. Onun peyzajı kullanma şekli önceki yazarlardan belli anlamda farklılıklar gösterir. 1992'de verdiği bir konferansta kendi çabasını şu cümlelerle anlatmıştır:

Sanırım benim bütün yazarlık kariyerim, bir kişinin kendisinin kim olduğunu, o hale nasıl geldiğini ve bütün bunların anlamının ne olduğunu araştırmasının coğrafi bir versiyonudur. Bir coğrafyacı için bunun anlamı, nerede olduğuna, o yerin nasıl bir yer olduğuna ve oradaki yerel yaşamın ne olduğuna yoğunlaşmaktır. Bu nedenle benim araştırmam kendi memleketimde başlamıştır, hemen akabinde bu alanı çevreleyen daha geniş bir bölgeye uzanmıştır ve bu, bütün ülkeyi kaplayacak şekilde büyüyerek devam etmiştir. Sonuçta, A.B.D'nin nasıl bir ülke olduğunu ve nasıl böyle bir ülke olduğunu anlamaya kadar devam eden bir araştırma ortaya çıkmıştır (Meinig 1992, 3).

Meinig sembolik peyzaja önem verir ve bu peyzajın Amerikan değerlerini temsil ettiğini düşünür. Bu peyzajı, içerisinde költürel karakter ve tarihi değişime ilişkin sayısız ipuçları içeren bir arşiv gibi kullanmak ister. Onun çalışmaları karakter bakımından bölgeseldi ve onun asıl çalışma alanı Batı A.B.D idi. *Interpretation of Ordinary Landscapes* (1979) kitabında, aynı peyzajın farklı amaçlarla görülebileceğini belirtmektedir. Peyzajda aynı

elemanların bir çoğunu, evleri, yolları, ağaçları, tepeleri, şekil, büyüklük ve renk bakımından aynı görebilirler. Fakat bu gerçekler, ancak başka bir takım ilişkilerle anlam kazanır. Bu elemanların bir anlam oluşturabilmesi için tutarlı bir düşünce yumağı ile yoğrulmuş olması gerekmektedir. Dolayısı ile insanlar aynı peyzajı bu makalenin baş tarafında ifade edildiği gibi çok çeşitli amaçlar için okuyabilirler.

Meinig'in peyzaj çalışmalarına yaklaşımı, kültürel coğrafyada 1970'lerde görülmeye başlanan daha geniş bir değişimin bir parçası idi. Bu dönemde peyzaj yorumlamaları sosyal bilimlerde ortaya çıkan yeni metodolojiler ile oldukça geniş bir perspektif kazanmıştır. Bu dönemde peyzajın görünür öğelerinin *anlamı* önemli bulunmaya başlanmıştır. Bu öğeler peyzajı bir *kültürel metine* çevirdiği düşünülen semboller, metaforlar ve ikonlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu yeni anlayışta peyzaj insanın "farkında olmadan yazdığı otobiyografisidir, peyzaj bir kitap gibi okunabilir, fakat kitaplardan farklı olarak okunmak için yapılmamıştır (Lewis, 1979, 14).

Yeni Kültürel Coğrafya ve Coğrafyacılar

1960'larda ve 1970'lerde coğrafyacıların kaleme aldığı çevresel algı ve yere bağlı davranışların anlam ve inanç değerleri ile nasıl şekillendiğini konu alan hümanistik çalışmalar, kültürel coğrafyada yeni bir yaklaşım ortaya çıkarmıştır (McDowell 1994). 1970'lerden günümüze kadar, maddi kültür öğelerinin betimsel analizini içeren geleneksel peyzaj çalışmalarından, peyzajın anlamını ve şehirlerin kültürel durumunu inceleyen yeni peyzaj çalışmalarına geçilmiştir. Bu anlam ve modern peyzaja vurgu yapan yeni peyzaj okulu birçok bakımdan önceki çalışmalardan ayrılır. Bu yeni ekolde özellikle sosyal ve kültürel teoriler yardımı ile peyzaj yorumlaması ön plana çıkar. Peyzajın oluşmasında sosyal ve siyasal süreçlerin incelenmesi ve aynı zamanda peyzajın bu süreçler üzerine etkisi önem kazanır. Yeni ekole göre peyzaj tarafsız değildir ve toplumdaki *güç dengelerini* ve *dünyayı görme biçimini* yansıtır. Yeni kültürel coğrafyacılar göre peyzaj, inşa edilmiş somut bir varlıkla beraber, resimde, şiirde ve bilimsel yazılarda temsil edildiği biçimde algılanır. Bu yüzden yeni kültürel coğrafyacılar peyzajın

sadece insan ve çevresi arasındaki etkileşimin maddi sonucu olarak değil, fakat dünyaya belli bir şekilde bakmanın sonucu olduğunu düşünürler. Dolayısı ile peyzajı anlamak ve yorumlamak sadece o peyzajı değil aynı zamanda onun temsillerini de incelemeyi gerektirir.

Eski kültürel coğrafyacıların doğal ve modernizm öncesi peyzajlara yoğunlaşmasının aksine yeni kültürel coğrafyacılar gittikçe artan bir oranda şehirlere ve 20. yüzyılın modern toplumlarına yönelmişlerdir. Yeni yaklaşımlarda maddi kültür öğeleri yerine kimlik (*identity*), temsil (*representation*), sembolleştirme (*symbolism*), anlam (*meaning*) ve tasavvur (*imagination*) edebilmek (Anderson 1991) gibi kavramlar araştırmaların ana ekseninde yer almıştır. Şehirleri bir kitap gibi okumak bu yeni yaklaşımda öncelik verilen konulardan biridir (Duncan 1990).

Son zamanlarda peyzaj coğrafyacılarının önem verdiği konulardan biri de peyzajın kitap metinlerinde, resimde, sanatta ve haritalarda nasıl temsil edildiğidir. Cosgrove ve Daniels'in dediği gibi "peyzaj çevreyi yapılandıran ve sembolize eden grafik şekillerin temsil ettiği kültürel bir resimdir (Cosgrove ve Daniels 1988, 1). Yeni peyzaj coğrafyacıları, peyzajı daha iyi yorumlayabilmek için hümanistik bilimlerde özellikle edebiyat teorileri, semiotik^{ii[2]} ve söylem teorileri (*discourse theory*) ile çalışmayı uygun görmüşlerdir. Bu konuda özellikle Tuan (1974a, 1974b, 1976, 1991), Lowenthal (1961, 1968, 1985) ve Glacken'ın (1967) çalışmaları örnek gösterilebilir.

1970'lerden sonra sosyal bilimleri etkilemiş olan metodolojiler, peyzaj coğrafyasını da önemli ölçüde etkilemiştir. Samuels (1979) ve Kobayashi'nin (1989) gündeme getirdiği Varoluşçuluk (*Existentializm*), Cosgrove (1984) ve Daniels'in (1989) vurguladığı, kültürün Marksist eleştirisi, ve Cosgrove ve Daniels'in (1988) kullandığı İkonografya bunlardan bazılarıdır. Ayrıca Harvey (1989) ve Ley'in (1987) coğrafyaya uygulamaya çalıştığı post-modern teoriler, bu yeni tür peyzaj okulunun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Bu metodolojilerin etkisi ile yeni kültürel coğrafyacılar pozitif bilimin yaygın olarak kabul ettiği gerçekleri sorgulamaktan çekinmemiştir.

Bu coğrafyacıardan birçoğu, bilimsel doğrunun birden çok olabileceğini ve neyin doğru olduğunu karar verenin pozisyonuna bağlı olacağını dolayısı ile peyzajı okuma ve yorumlamanın da bunlara bağlı olarak çeşitli ve farklı olabileceğini savunurlar. Dolayısı ile yeni kültürel coğrafyacılar yer duygusu (Relph 1976) ve yere bağlılık ve kimlik üzerinde ve toplumda hakim güçlerin oluşturduğu peyzajı değil de, daha güçsüz kesim tarafından oluşturulan peyzajı incelemenin önemli olduğunu vurgulamışlardır (McDowell 1994).

Yeni peyzaj coğrafyacılarından en etkililerinden birisi Denis Cosgrove'dur. İngiltere ve Kanada'da eğitimini tamamlayan Cosgrove'a göre bütün peyzajlar, insanın kendini anlattığı çok katlı ifadelerdir. Görsel imajların sembolik anlamını ortaya koymak için, bu imajların yorumlanması ve tanımlanması anlamına gelen İkonografya (Cosgrove 1997) onun kullandığı önemli bir temadır. Bu tema, geleneksel olarak dini ikonalara ve resme uygulanmış ve şimdilerde peyzajın yorumlanmasına uygulanmaktadır. Buna göre peyzaj, hem somut şekli ile hem de resimde ve edebiyattaki temsilleri ile kültürel anlamlar bakımından bir hazinedir. İkonografya metodu, şekil ve kompozisyonlarını tarif etmek suretiyle, bu hazinedeki saklı anlamları ortaya çıkarmaya, sembolik anlamları yorumlamaya ve peyzajı yapıldığı sosyal ve tarihi süreç içerisinde değerlendirmeye çalışır. Coğrafi ikonografya bunu yaparken, peyzajın anlamlarının değişken, ihtilafli ve siyasal olduğunu kabul eder (Cosgrove ve Daniels 1988).

O, özellikle şimdiki ve eski peyzajların sembolik kullanımı üzerinde durmaktadır. Kültürel coğrafyacının görevi, bu peyzajları üreten ve yeniden üreten insan algılamasının ve duygularının karmaşıklığını, basite indirgmeden okumaktır. Bazı yazarlar, bunun peyzaj coğrafyası için yeni bir yaklaşım olduğunu söylemesine rağmen, başka bazı coğrafyacılar bunun aslında daha önce yapılan çalışmaların mantıksal devamı olduğunu savunurlar. Kendisi de bu çalışmaları önceki peyzaj çalışmalarından farkı olarak görmemektedir. *Iconography of Landscape* kitabında şunları belirtmektedir:

Peyzaj kültürel bir imajdır, çevreyi sembolleştirme, yapılandırma ve temsil etmenin görsel yoludur. Bu demek değildir ki peyzaj tamamen manevidir. Peyzaj birçok resimde, yazılı eserde, toprak, taş, su ve bitkiler üzerinde çizilmiş resimlerle temsil edilebilir. Arazideki bir park, herhangi bir manzara resmi ya da şiirden daha somut, fakat daha gerçek ya da daha kötü tasavvur edilmiş değildir. Aslında yazılı, görsel, ve inşa edilmiş peyzajlar iç içe geçmiş karmaşık bir tarihe sahiptir. İnşa edilmiş bir peyzajı anlamak...o peyzajın genellikle kendisinden bağımsız olmayan ve onun anlam ya da anlamlarının birer parçası olan yazılı ya da görsel temsillerini anlamayı da gerektirir (Cosgrove ve Daniels 1988, 15).

Cosgrove, kültürel coğrafyacıların, diğer alt disiplinler gibi, insan yaşamı ile doğal çevre arasındaki ilişkileri anlamayı ve bunları tanımlamayı amaçladıklarını belirtmektedir. İnsanın doğal dünyadaki varlığı sonucu yaptığı değişiklikler ve bu değişikliklerin anlamlarını kavramanın yolu tasavvur edebilmektir. Dolayısı ile dünyayı anlamlandırmanın da tasavvur etmektir (Cosgrove 1994). Bu nedenle, yeni kültürel coğrafya çalışmalarında bu tema merkezi konumdadır. Cosgrove, kültürel coğrafyanın insan grupları ve onların yaptığı ortak faaliyetlerin yeryüzünü değiştirmesini incelediğini belirtir. Ona göre peyzajda farklı biçimlerin ortaya çıkmasının ve bunların da farklı algılanmasının asıl sebebi, toplumdaki iç dinamikler tarafından belirlenen iletişim biçimleridir. Bu farklı biçimler, manevi kültürü tanımlayan ve ortak tasavvuru oluşturan ortak değerler ve inançlardır. O, hem geçmişin hem de geleceğin doğrudan var olmayan tasavvur mekanları olduğunu iddia eder. Günümüz dünyasını anlamlandırırken, tasavvurun, geçmiş ve geleceği bir çeşit sentezde buluşturan hikayeler oluşturacağını belirtir. Bu gibi bir sentez, hem geçmişin peyzajını sembolik olarak teyit edecek, hem de geleceğin “ütopik” peyzajları için yol açacaktır (Foot et al 1994, 192). Tam ve ince farklılıkları anlamayı hedefleyen bir çalışma, çalışılan sahada görünür elemanların yanı sıra, başkalarının o yer hakkında yazdıklarını ve çizdiklerini dikkate almak zorundadır. Cosgrove, peyzajın, sadece fiziki varlığı ile değil ayrıca bu fiziki varlığın anlamına yeni bir şeyler katan ya da bu anlamı bozan sayısız kültürel temsillerden oluştuğunu

belirtmektedir. Bir peyzajın, harita, resim, sembolik bahçe dizaynı, edebiyat, hatta müzik eserlerinde temsil edilmiş şekli, o peyzajın gerçekte tecrübe edilen anlamına yeni katmanlar ekler. Peyzajı anlamlandırmak ve onu bu anlamlara göre şekillendirmekle insan, peyzaja sembolik bir düzen ve amaç verebilir.

Yeni kültürel coğrafyacılar, Berkeley okulunun temsil ettiği geleneksel kültürel coğrafyayı birçok bakımdan eleştirmişlerdir. Bu eleştirilerin en önemlilerinden birisi **süper-organik** konusundadır. Cosgrove, başka bazı kültürel coğrafyacılar ile beraber, kültürün geleneksel düşüncedeki algılama biçimine karşı çıkmıştır. Bu geleneksel düşüncede kültürün tamamen kolektif bir ürün olduğu kabul edilmekteydi. Bu düşünceden dolayı peyzaj çalışmaları kişilerin oynadığı rolü dikkate almamalıydı. Sauer'un öğrencilerinden biri olan Zelinsky, bu düşüncüyü şu şekilde ifade etmiştir:

Biz, oluşumuna katkısı olan kişileri değil, bir kültürü tanımlıyoruz. Açık ki, bir kültür onu yaşatacak insanlar olmadıkça var olamaz, ancak kültür onu oluşturan üyelerin toplamı ve hatta onun da ötesinde bir şeydir. Kültürün toplamı görülür bir şekilde süper-organik, yani kişiler üstü olduğu için, parçalarının toplamından daha büyüktür. Kültür kendi yapısı ve süreçleri olan, ancak yine de sosyo-ekonomik şartlardan ve tarihi olaylardan etkilenen bir unsurdur (Zelinsky 1973, 40).

Cosgrove, bir başka kültürel coğrafyacı olan Duncan (1980) ile beraber, coğrafyada bu şekilde ortaya konulan yaklaşımı, çok genel olması ve bir toplumun kültürel gelişmesini kendi özgün yaşamlarıyla etkilemiş olan bireyleri dikkate almamasından dolayı eleştirmiştir.

Yeni kültürel coğrafyacıların eskileri eleştirdiği bir başka konu, eskilerin kültürü tamamen maddeleştirerek incelemesidir (Johnston 1988). Yani Berkeley Okulu coğrafyacılarının daha çok maddi kültür öğelerini inceleyerek, bunları ortaya çıkaran maddi olmayan kültürü yeterince önemsememesidir. Bu eski çalışmalarda iş bölümü, sosyal organizasyonlar, suç, hastalık ve eğitim gibi davranışlar, dil ve yer adları, politik süreçler, yiyecek elde etme, müzik ve eğlence, spor ve oyunlar, yer algılaması,

cinsiyetlerin sosyal mekanları, efsaneler, cenaze ve düğün adetleri gibi konulara yeterince önem verilmemiştir.

Bazı yazarların, Karl O. Sauer'un öldüğü 1975 yılında başlattığı yeni kültürel coğrafyanın eskisinden en önemli farklarından birisi de Sauer'un ekoloji ve tarihe yakınlığını reddederek, sosyal bilimlerin kültürel yaklaşımlarını benimsemesidir. Özellikle Berkeley Okulu'nun kültür kavramını ele alışı eleştiren yeni kültürel coğrafyacılar daha çok antropologların kültür tanımlamasını kendilerine temel almaktadırlar (Jackson 1989).

Eski kültürel coğrafyaya yöneltilen eleştirilerden birisi de sosyal ilişkiler ile sosyal ve siyasal süreçlerin ihmal edilmiş olmasıdır. Duncan (1980), coğrafyacıların, kültürü insan faaliyetlerini şekillendiren bir dizi gelenek ve inanç dizisi olarak incelemesi gerektiğini belirtir. Ona göre kültürel coğrafya fiziki mekanı şekillendirmede bireylerin grupla nasıl etkileşim içerisinde olduğunu ve bunun mekana nasıl yansıdığı üzerinde durmalıdır.

Bu iki farklı grup çalışmaları karşılaştırmak isteyen birisi için en iyi kaynaklar, 1960 öncesi çalışmaları içeren *Readings in Cultural Geography* (Wagner and Mikesell 1962) ve 1960 sonrasındaki önemli çalışmalara yer veren *Re-Reading Cultural Geography* (Foote et al. 1994) isimli, Amerikan kültürel coğrafyasının en önemli makalelerini bir arada toplayan iki kitaptır.

Sonuç

Amerikan peyzaj coğrafyasındaki bu iki farklı yaklaşım için her ne kadar geleneksel ve yeni etiketleri kullanılsa da, bu şekilde bir ayırma çok da gerek olmadığı yaygın bir kanaattir. Geleneksel olan betimlemeci ayrıntılı çalışmalar ile yeni teorilerin şekillendirdiği, açıklamacı yeni yaklaşımlar bir çatışma içerindeymiş gibi görülmemelidir. Rowntree vd. (1989) kültürel coğrafyayı eski ve yeni diye bölümlere ayırmanın üç nedenden dolayı yanlış ve gereksiz olduğunu vurgulamaktadır. Öncelikle yeni kültürel coğrafya çok konuşulmuş ama az yapılmıştır. Dolayısı ile eski çalışmaları dikkate almamamızı gerektirecek kadar çok ürün henüz ortada yoktur. İkinci olarak

böyle bir ayırım, bütünü bir parçasını öbürünün önüne çıkaracağı için yanlıştır. Hem geleneksel peyzaj coğrafyacılarının eserleri hem de yeni yaklaşımlar aslında bir bütünü parçalarıdır. Son olarak da sosyal bilimler, kalıplaşmış metodolojilerden daha esnek metodolojilere kaydıkça, yeni kültürel coğrafyayı farklı bir alan gibi değil, aksine eskinin farklı bir yorumu gibi algılamak gerekmektedir. Duncan 'da (1994) sosyal teorilerin etkisi nedeniyle eski ve yeni arasındaki farkların normal olduğunu ve bunun da korunması gerektiğini belirtmektedir.

Geçen yüzyılın başında, çevresel determinizme karşı bir tepki olarak Sauer'un ortaya koymuş olduğu kültürel coğrafya zamanla değişiklikler yaşamış ve 1970'lerden sonra farklı açılımlar içerisine girmiş olsa da, Amerikan coğrafyasında fiziki coğrafyanın ağırlığını azaltmış ve bu ülkedeki coğrafi çalışmaların merkezinde yer almıştır. Kültürel coğrafya, geleneksel olarak tarihi ve ekolojik yaklaşımla çalışan Amerikan coğrafyacılarına, sosyal teorilerle çalışan İngiliz coğrafyacıların eklenmesiyle batıda çağdaş coğrafyanın en önemli sorunlarından bazılarının çözümü için önemli alternatifler sunmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Anderson, Benedict, 1991, *Imagined Communities*. Verso, New York.
- Collins Robert French Dictionary, 2000, Harper Collins Publishers, New York.
- Cosgrove, Denis., 1989, *Geography is Everywhere: Culture and Symbolism in Human Landscapes*. Horizons in Human Geography, Derek Gregory, Rex Walford (Ed.), Barnes and Noble Books, Totowa, NJ.
- Cosgrove, Denis., 1994, *Worlds of Meaning: Cultural Geography and the Imagination*, Kenneth Foote, E., P. J. Hugill, K. Mathewson, J. M. Smith (Ed.), *Re-Reading Cultural Geography* University of Texas Press, Austin.
- Cosgrove, Denis., 1984, *Social Formation and Symbolic Landscape*. Croom Helm, London.
- Cosgrove, Denis., 1997, *Iconography, the Dictionary of Human Geography*, R. J. Johnston, D. Gregory, David M. Smith (Ed.), Blackwell, U.S.A.

- Cosgrove, Denis., S. Daniels (Ed.), 1988, *The Iconography of Landscape. Essays on the Symbolic Representations, Design, and the Use of Past Environments*. University of Cambridge Press, Cambridge.
- Daniels, S., 1989, *Marxism, Culture and the Duplicity of Landscape*. New Models in Geography, Peet, R., Thrift, N. (Ed.), Unwin Hyman, London.
- Duncan, James S., 1990, *The City as Text: The Politics of Landscape Interpretation in the Kandyian Kingdom*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Duncan, James S., 1980, the Super-organic in American Cultural Geography. *Annals of the Association of American Geographers*, 70 (2): 181-198.
- Duncan, James S., 1997, *Landscape*, The Dictionary of Human Geography, R. J. Johnston, D. Gregory, David M. Smith (Ed.) Blackwell, USA.
- Erinç, Sırrı., 1973, Türkiye: İnsan ve Ortam. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 10 (18-19): 1-33.
- Filizok, Rıza., 2001, *Anlam Analizine Giriş*. Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayını No:115, İzmir.
- Foote, Kenneth E., et al (Ed.), 1994. *Re-Reading Cultural Geography*. University of Texas Press, Austin.
- Glacken, Clarence., 1967, *Traces on the Rhodian Shore: Nature and Culture in Western Thought from Ancient Times to the end of the Eighteen Century*. University of California Press.
- Glassie, Henry., 1975, *Folk Housing in Middle Virginia: A Structural Analysis of Historic Artifacts*. The University of Tennessee Press, Knoxville.
- Glassie, Henry., 1982., *Passing the Time in Ballymenone: Culture and History of an Ulster Community*: University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Harvey, David., 1989, *The Condition of Postmodernity: An Inquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford University Press, Oxford.
- Hoskins, W. G., 1955, *The Making of the English Landscape*. Hodder and Stoughton, London.
- Hugill, Peter J., Kenneth E. Foote. 1994, *Re-reading Cultural Geography*. Kenneth Foote, E., P. J. Hugill, K. Mathewson and J. M. Smith. (Ed.), *Re-Reading Cultural Geography*. University of Texas Press, Austin.

- Jackson, J. B., 1958, Southeast to Turkey, Landscape, Spring.
- Jackson, J. B., 1972a, American Space: The Centennial Years, 1865-1876, Norton, New York.
- Jackson, J. B., 1972b, Metamorphosis, Annals of the Association of American Geographers, 62: 155-158.
- Jackson, J. B., 1984, Discovering the Vernacular Landscape. Yale University Press, New Haven.
- Jackson, Peter., 1989, Maps of Meaning: An Introduction to Cultural Geography: Unwin Hyman, London.
- James, Preston., Geoffrey Martin, 1981, All Possible Worlds: A History of Geographical Ideas. Wiley, New York.
- Johnston, R.J., 1988, Geography and Geographers: Anglo-American Human Geography since 1945. Edward Arnold, New York.
- Jordan, Terry., 1978, Texas Log Buildings: A Folk Architecture. University of Texas Press, Austin.
- Jordan, Terry., 1989, Preadaptation and European Colonization in Rural North America. Annals of the Association of American Geographers: 79: 489-500.
- Kaplan, Adnan., 2000, Peyzaj Mimarlığı Meslek Disiplinine Eleştirel Bir Bakış. TMMOB, Peyzaj Mimarları Odası, Peyzaj Mimarlığı Kongresi, 19-21 Ekim, Ankara.
- Kniffen, Fred B., 1965, Folk Housing: Key to Diffusion. Annals of the Association of American Geographers, 55:549-577.
- Kniffen, Fred B., 1974, Material Culture in the Geographic Interpretation of the Landscape. The Human Mirror, Mile Richardson (Ed.). Louisiana State University Press, Baton Rouge.
- Kniffen, Fred B., 1990, Cultural Diffusion and Landscapes, Selection by Fred Kniffen, Jesse H. Walker, Randall A. Detro (Ed.). Geoscience and Man 27. Louisiana State University, Baton Rouge.
- Kobayashi, A., 1989, A Critique of Dialectical Landscape, Remaking Human Geography. Kobayashi, A., Mackenzie, S. (Ed.). Unwin Hyman, London.
- Leighly John (Ed.), 1965, Land and Life: A Selection from the Writings of Carl Ortwin Sauer. University of California Press, Berkeley.
- Lewis, Peirce, 1975, Common Houses, Cultural Spoor: Landscape 19 (2): 1-22.

- Lewis, Peirce F., 1979, *Axioms for Reading the Landscape, The Interpretation of Ordinary Landscapes: Geographical Essays*. Oxford University Press, New York, Oxford.
- Lewis, Peirce, 1989, *Learning From Looking*. *American Quarterly*: 35 (3).
- Ley, David., 1987, *Styles of the Times: Liberal and Neoconservative Landscapes in Inner Vancouver*. *Journal of Historical Geography*, 13: 40-56.
- Livingstone, David N., 1992, *The Geographical Tradition*. Blackwell. UK, USA.
- Lowenthal, D., 1961, *Geography, Experience and Imagination: towards a Geographic Epistemology*. *Annals of the Association of American Geographers*, 51 (3): 241-60.
- Lowenthal, David., 1968, *The American Scene*, *Geographical Review*, 58:61-88.
- Lowenthal, David., 1985, *The Past is a Foreign Country*. Cambridge University Press, New York.
- McDowell, Linda., 1994, *The Transformation of Cultural Geography, Human Geography: Society, Space, and Social Science*. Ron Martin and Graham Smith (Ed.). Macmillan, Basingstoke, U.K.
- Meinig, D. W. (Ed.), 1979, *The Interpretation of Ordinary Landscapes: Geographical Essays*. Oxford University Press, New York, Oxford.
- Meinig, D. W., 1992, *A life of Learning, Charles Homer Haskins Lecture*, American Council of Learned Societies, ACLS Occasional Paper No: 19.
- Mikesell, Marvin., 1968, *Landscape*, Sills, D.L (Ed.) *International Encyclopedia of the Social Sciences*, Volume 8, Crowell, Collier and Macmillan. New York.
- Özgüç, N. ve Tümertekin, E., 2000, *Coğrafya: Geçmiş, Kavramlar, Coğrafyacılar*. Çantay Kitapevi, İstanbul.
- Pocock, Douglas C.D., 1994, *Place and the Novelist*, Foote, Kenneth E., P. J. Hugill, K. Mathewson, J. M. Smith. (Ed), *Re-Reading Cultural Geography*. University of Texas Press, Austin.
- Redhouse, 1991, *Redhouse Sözlüğü*, İstanbul.
- Relph, Edward, 1976, *Place and Placelessness*. Pion Limited, London.
- Rowntree, Lester B., et al., 1989, *Cultural Geography*, Gary L. Gaile, Cort J. Willmont (Ed), *Geography in America*. Merrill Publications, Columbus.

- Samuels, Marwyn S., 1979, *The Biography of Landscape, The Interpretation of Ordinary Landscapes: Geographical Essays*, Donald Meinig (Ed.). Oxford University Press, New York.
- Sauer, C. Ortwin, 1925, *The Morphology of Landscape*. University of California Publications in Geography 2: 19-54.
- Sauer, C. Ortwin., 1927, *Recent Developments in Cultural Geography, Recent Developments in Social Sciences*, E.C. Hayes (Ed.). 154-212, J.B. Lippincott, New York.
- Sauer, C. Ortwin., 1941, *Foreword to Historical Geography*, *Annals of the Association of American Geographers*, 31: 353-364.
- Sauer, C. Ortwin., 1952, *Agricultural Origins and Dispersals*. American Geographical Society, New York.
- Sauer, C. Ortwin., 1962, *Cultural Geography, Readings in Cultural Geography*, Philip Wagner, Marvin Mikesell (Ed.). University of Chicago Press, Chicago.
- Thomas, William L., 1956, *Man's Role in Changing the Face of the Earth*. The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Tuan, Yi Fu, 1974a, *Space and Place: A Humanistic Perspective*, *Progress in Geography*, 6: 211-252.
- Tuan, Yi Fu., 1974b, *Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes and Values*. Prentice Hall, New Jersey.
- Tuan, Yi Fu., 1976, *Humanistic Geography*, *Annals of the Association of American Geographers*: 66: 266-276.
- Tuan, Yi-Fu., 1991, *Language and the Making of Place: A Narrative-Descriptive Approach*, *Annals of the Association of American Geographers*, 81: 684-96.
- Ürgenç, Suad İ., 2000, *Kırsal Peyzaj: Koruma-Onarım-Düzenleme*. Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul.
- Wagner, Philip L., Mikesell, Marvin (Ed.), 1962, *Readings in Cultural Geography*. University of Chicago Press, Chicago.
- Zelinsky, Wilbur., 1955, *Some Problems in the Distribution of Generic Terms in the Place-Names of the Northeastern United States*, *Annals of the Association of American Geographers*, 45: 319-349.
- Zelinsky, Wilbur., 1961, *An Approach to Religious Geography of the United States: Patterns of Church Membership in 1952*, *Annals of the Association of American Geographers*, 51: 139-193.

Zelinsky, Wilbur., 1970, Cultural Variation in Personal Name Patterns in the Eastern United States, *Annals of the Association of American Geographers*, 60: 743-769.

Zelinsky, Wilbur., 1973, *The Cultural Geography of the United States*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, N.J.

Notlar

^{i[1]} J.B. Jackson, *Discovering the Vernacular Landscape* isimli kitabında, vernaküler kelimesinin geleneksel, kırsal ya da ev yapımı gibi anlamlar taşıdığını belirtir. Kelime mimaride, mühendislerin ya da mimarların değil, geleneksel ustaların yaptığı, kırsal ya da küçük kasaba evlerini ifade eder. Bu evler yerel tekniklerle, yerel zanaatkarlar tarafından, yerel fiziki faktörler dikkate alınarak yapılır.

^{ii[2]} Semiotik Türkçe'ye her ne kadar Göstergebilim olarak çevrilse de Filizok (2001), bunun başka çağrışımları olduğunu belirterek aslında İşaret Bilimi denmesi gerektiğini belirtmektedir.

Amerikan Kültürel Coğrafyasında Peyzaj Kavramı
